

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

SAYI III -2013

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNVM III

Olba Kazısı Yayınları

Olba Kazısı Yayınları
SELEVCIA AD CALYCADNVN III

Seleucia ad Calycadnum, hakemlidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, hakemlidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsuz yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Meral Akurgal
Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Doç. Dr. Efrumiye Ertekin
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Yayınları
Sertifika No:

Sayı: 3

ISBN: 978-6055-668-33-4
Mayıs 2013, İstanbul

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
e- posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com
Sertifika No:

Baskı ve Cilt

Yayıncılık Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, No: 12
197-203, Topkapı - İstanbul
Tel: 0212 612 58 60
Sertifika No:

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia ad Calycadnum | Sayı 3 | Nisan 2013

Olba'da Şeytanderesi Vadisi'ndeki Kaya
Kült Alanında Bulunan Unguentariae
Tuna Akçay
9

2012 Yılı Efes, Ayasuluk Tepesi ve St. Jean
Anıtı Kazıları Depo Çalışmalarından İlk
Gözlemler, Yeni Bir Keşif: Ayasuluk'ta Cam
Atölyesi
Ebru Fatma Fındık
31

Bizans Sikkelerinde Başmelek Mikhail ve
Aziz Mikhail Tasvirleri
Ceren Ünal
49

Klaros Kasesi ve Anadolu'da Pers
Egemenlik Döneminde Cam Kase Üretimi
Konusunda Düşünceler
Emre Taştemür
65

Silifke Müzesi'nden Erken Bizans
Dönemine Ait Gümüş Tılsım
Gülğün Köroğlu
81

Olba Kazılarında Küçük Buluntular
Emel Erten
101

Ermeni Baronluğu'nun Kuruluşu
Fatma Akkuş Yiğit
129

Artuklu Türkmenleri'nin Sikkelerinde
Mitolojik Bir Yaratık: "Çift Başlı Kartal"
Ramazan Uykur
145

Fatsa Cıngırt Kayası'ndan Ele Geçen 10
Sikke Üzerine Gözlemler
Ayşe Fatma Erol - Deniz Tamer
159

Genius Loci: Towards a Roman
Understanding of Carthage
Jessica L. Ambler
183

Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2007-
2010 Sezonu Cam Buluntuları "Pencere
Camları"
Tümay Hazinekar Coşkun
197

Olba Manastırı: 2012 Yılı Kazı Sonuçları
ve Merkez Mekânlar Üzerine Düşünceler
Murat Özyıldırım
211

Erken Hıristiyanlık Döneminde Cilicalı
Şifavericiler: Dioscorides, Cosmas ve
Damianus
Sevim Ayteş Canevello
223

Osmanlı'nın Arkeoloji Algısı: Kilikia
Örneği
Songül Ulutaş
233

Olba Kazısı Kiremit Örnekleri
Arkeometrik Çalışmaları
Ali Akın Akyol - Ebru Erdoğan Yıldırım - Emel
Erten - Yusuf Kağan Kadioğlu
249

Kitap Tanıtımı

Tanrıça ve Boğa
Emel Erten
269

İstanbul'un Tarihi Eserleri
Ahmetcan Sayalı
277

Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne,
Tüccar, Kraliçe
Hüseyin Üreten
281

PRAEFATIO

Olba Kazaları'nın süreli yayını *Seleucia ad Calycadnum*'un 2013 yılında üçüncü sayısını sunarken, dergimizin yayın yaşamına aralık vermeden devam etmekte olmasının mutluluğu içinde olduğumuzu belirtmek isteriz. Öncelikle, bu yeni sayıda yayınlanmak üzere çalışmalarını bize göndermek nezaketinde bulunan değerli meslektaşlarımıza, yayın kurulu üyelerimize teşekkürlerimizi sunarız. Onların katkılarıyla ortaya çıkan bu sayının, eskiçağ uygarlıkları ve dilleri, tarihi konusunda çalışan akademisyenlerin ve bu alanlara ilgi duyan okurların yakından tanıdıkları Homer Kitabevi tarafından yayınlanması, yayın ekibimiz için ayrı bir sevinç kaynağıdır. Bizimle çalışmayı severek kabul eden değerli dostumuz, Homer Kitabevi sahibi Ayşen Boylu'ya ve *Seleucia ad Calycadnum*'un bu sayısının grafik düzenlemelerini büyük bir titizlikle gerçekleştiren Sinan Turan'a şükran borçluyuz.

Arkeoloji, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri, Sanat Tarihi konularında çalışan uzmanlara dergimiz kapılarının hep açık olduğunu ve gelecek sayılarımızda onların değerli çalışmalarına yer vermekten mutluluk duyacağımızı belirtiriz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Klasik Filolog, MA)

PREFACE

We are pleased to present volume 3 of *Seleucia ad Calycadnum* which has been continuously published since 2011. First and foremost, we would like to thank all our colleagues for their scholarly contributions and our editorial board for their valued input. Due to their expert participation, we are this and subsequent volumes will be published by Homer Books, widely recognized by those who study ancient civilizations and languages. We are grateful to Ayşen Boylu, owner of Homer Books, who kindly agreed to work with us, and Sinan Turan, who meticulously designed the graphics of this volume.

We would also like to state that our journal is open to scholars of fields of archaeology, ancient languages and cultures and history of art. We would always welcome their works in the forthcoming volumes.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Olba Kazısı Yayınları
SELEVCIA AD CALYCADNVN

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık tümü 12 punto büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.
Kitap için:
Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.
Makale için:
Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.
- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Makale ve levhalar, CD’ye yüklenerek çıktısı ile birlikte yollanmalıdır.

Olba'da Şeytanderesi Vadisi'ndeki Kaya Kült Alanında Bulunan Unguentariae

Tuna Akçay*

Özet

Şeytanderesi Vadisi Kaya Kült Alanı, Olba Akropolis'i'nin güneyinde Akdeniz'e doğru derin bir yarık halinde uzanan vadinin tabanından yaklaşık 20 m. yüksekliktedir. Vadinin batı yamacı üzerindeki doğal kaya oyuğunun işlenerek; buranın bir kült yeri olarak kullanıldığı geçmiş yıllardaki yüzey araştırmalarımız sırasında belirlenmiş ve yayınlanmıştır. Şeytanderesi Vadisi Kült Alanında 2010 senesinde yapılan kazılarda, unguentarium parçaları ele geçmiştir. Bunların tarihlendirilmesi; kült alanının işlevini ve hangi dönemlerde kullanımda olduğunu gösterecektir. Bunun yanında, unguentarium formu için geçerli terminoloji konusunda verilen bilgiler, yapımında kullanılan malzemeler ve işlevleri konusunun incelenmesi de makalenin içeriğini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Unguentarium, Kilikia, Olba, Kült Alanı, Ritüel.

Abstract

The cultic rock cut shrine of Şeytanderesi Valley is located in a position approximately 20 m. above the bottom of the valley that lies to the south of the Acropolis of Olba, extending toward the Mediterranean. It has been discovered in our previous surveys that the the natural rock formation on the west side of the valley site was converted to serve as a cultic ground, and these results were published. In the excavations carried out in the cultic shrine of

* Öğr. Gör. Tuna Akçay, Gazi Üniversitesi Beşevler Kampüsü Edebiyat Fak. Arkeoloji Bölümü Ankara. E-posta: tunaakcay@gazi.edu.tr. Öncelikle konuyu çalışmama izin verdiği ve yönlendirmeleriyle bana yardımcı olduğu için canım hocam Prof. Dr. A. Emel Erten'e, İngilizce özet için kardeşim Eser Tuna Erten'e, metnimi kontrol ettikleri için eşim Hülya Yavuz Akçay'a, canım hocam Murat Özyıldırım'a ve çizimler için de Ebru Yıldırım'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şeytanderesi Valley in 2010, pieces of unguentaria were discovered. By determining the dates of these objects, one can understand how and when the site functioned as a cultic shrine. Moreover, the terminology about the unguentaria in general, the materials used in construction of these forms, and information about the functions of unguentaria are included in this article.

Keywords: Unguentarium, Cilicia, Olba, Cultic Grounds, Rituals.

Giriş

Arkeoloji terminolojisinde “unguentarium” oval ya da yuvarlak form- lu, dar ve uzun boyunlu, kaideli küçük şişe olarak tanımlanır. Bunlar, medikal ve kozmetik amaçla kullanılan çeşitli yağların, merhemlerin, parfümlerin saklanması ve taşınması için genellikle pişmiş toprak ve camdan yapılmaktadırlar.

Söz konusu şişeleri tanımlamak için kullanılan Latince “unguentarium” sözcüğünün (*Pluralis: Unguentariae*) kökeni “unguere” filidir ve bu da “yağlamak” anlamına gelmektedir. Ancak, unguentariumun Eski Çağ’da kullanılan bir terim olmayıp, ilk kez Kartaca’da kazı yapan Fransız arkeoloğlar tarafından arkeoloji terminolojisine kazandırılan bir sözcük olduğu belirtilmektedir¹. Eski Çağ yazılı kaynaklarında bu formdan olasılıkla söz eden yapıtlar vardır. Ancak, Yunanca metinlerin hiçbir bölümünde bu kaplar “unguentarium” olarak adlandırılmamaktadır². Unguentariumun ortaya çıkışı ve kökeni tartışmalıdır. Bu konuda kapsamlı bir çalışma yapan V.R. Anderson-Stojanić, bu kap formunun Klasik Dönem’de bilinen ve sıklıkla mezar ritüellerinde kullanılan “lekythos” formundan türediğini öne sürer³.

Modern bir terim olarak “unguentarium” yıllar boyunca bilim insanları tarafından, gömü esnasında gerçekleşen ritüellerde kullanılan

1 Gauckler 1915, 545.

2 Örneğin; doğa araştırmacısı Theophrastos (MÖ 370-287), *De Causis Plantarum* adlı eserinde sadece aromatik, güzel kokulu, tıbbi içerikli kaplardan bahsetmektedir. (Theophrastes, *De* od. III, IV, V; Laflı 2003, 17). Plinius, *Naturalis Historia*’da (XXXVI, 12) “vasa unguentaria” terimini kullanmaktadır. Bu kullanım, günümüzdeki anlamı dışındadır ve asıl kastedilen “alabastron” olmalıdır.

3 Anderson-Stojanić 1987, 106. Eski Çağ yazınında lekythos kullanım biçimleri ile ilgili çeşitli referanslar bulunmaktadır. Aristophanes, *Batrkhoi* (Kurbanlar) adlı eserinde beyaz lekythosların kullanımını anlatır ve ölen kişilerin mezarlarına lekythos konulması geleneğinden de bahseder. Hellström 1965, 25; Şahin 1993, 150; Platon (*Hippias Elatton*, 368), beyaz lekythosları, içlerine güzel kokulu yağların konulduğu ölü armağanı kaplar olarak tanımlar; C. Oakley 2004, 4.

“gözyaşı şişeleri” olarak da düşünülmüştür⁴. Ancak bu kullanım doğru değildir. Çünkü bu kap formunun dökülen gözyaşlarını biriktirmek için yapılmadığı, mezar ortamında yapılan ölü ile ilgili ritüellerde güzel kokuları yayma ve saklama amaçlı kullanıldığı açıktır⁵. Ayrıca, günlük yaşamda kullanılan koku içeren yağlar, parfümler, merhemler yani “unguent’ler” de unguentariumda saklanmaktadır⁶. Unguentarium, tıbbi içeriklerin, merhem ve ilaçların, kozmetik amaçla kullanılan renklendiricilerin, kurutulmuş bitkilerin saklanması için de kullanılmaktadır⁷.

Bu durumda, günümüzdeki anlamı ile “unguentarium”, Klasik Dönem’den beri bilinen lekythos veya alabastron yerine Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde kullanılan bir formdur ve işlev bakımından onların devamı niteliğindedir. Arkeoloji literatüründe “unguentarium” yanında “balsamarium”, “lacrimarium”, “flacon” gibi kullanımlara da rastlanmaktadır. Bu terimlerin her birinin aslında form ve işlev bakımından unguentariumun karşılığı olmaları gerekmektedir.

Modern terminolojide Geç Antik Dönem’den itibaren başlayan bir değişiklik söz konusudur. MS 4. yüzyılın son çeyreği ile MS 7. yüzyıl arasına tarihlenen koku şişeleri, form-işlev farklılıklarına uğrayarak, Hıristiyanlığın etkinliğini artırması ile günlük yaşamda ve gömü geleneğinde oluşan değişim dolayısıyla başka bir adla anılır. Ortaya çıkan yeni kaplar, MS 6. yüzyılın başlarından itibaren “ampulla” ismi ile tanımlanmaya başlanır. “Ampulla”, Latince küçük krem, merhem, yağ şişesi anlamına gelen çift kulplu koku şişesidir. Form ve süsleme bakımından unguentariumdan farklıdır. Ancak işlev bakımından benzerlik göstermekte; öncelikli olarak kutsal topraklara yapılan hac ziyaretleri sırasında çeşitli kokulu yağların ve kutsal sayılan su ve sıvıların taşınması amacıyla kullanılmaktadır.

Unguentarium Yapımında Kullanılan Malzemeler ve Biçimsel Özellikleri

Unguentarium, Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk Döneminde Akdeniz dünyasında sıklıkla rastlanan vazolardandır. Unguentariumun

4 Thompson 1934, 473.

5 Dotterweich 1999, 4.

6 Erten 2004, 403. “Unguent”, çeşitli bitkilerin karışımı ile oluşturulan bir merhemdir. Plinius, (*Naturalis Historia*, XIII. 1-25), unguent hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

7 Stern 2001, 43. İsrail’de ele geçen minyatür unguentariumların üzerinde isimler yazıldığı tespit edilmiştir. Bu isimlerin unguentariumların içindeki maddenin üreticisinin isminin olduğu tahmin edilmektedir. Herskhovitz 1986, 47.

hangi maddeden üretileceği tercihler, ekonomik şartlar, gelenekler ve zamanın geçerli üretim teknikleri ile alakalıdır. Genel olarak, yerel seramik üretiminin yapıldığı her yerde unguentariumların da üretildiği ve kullanıldığı görülmektedir⁸. Böylece, “pişmiş toprak” unguentarium yapımında kullanılan temel malzeme olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle cam üfleme teknolojisinin henüz geliştirilmediği ve yaygınlaşmadığı dönemde (MS 1. yüzyıl öncesinde) pişmiş toprağın unguentarium yapımında öncelikli olarak kullanıldığı görülür⁹.

Cam üfleme teknolojisinin Akdeniz dünyasında hızla yaygınlaşmasıyla birlikte camdan unguentarium üretim ve kullanımında da belirgin bir artış kaydedilir. Roma İmparatorluk Dönemi başlangıcından itibaren hemen hemen tüm mezarlarda artık camdan yapılan unguentarium örnekleri bulunmaktadır¹⁰. Pişmiş topraktan yapılmış örnekleri gibi, camdan yapılanlar da koku kapları olarak günlük yaşamda, mezar ve ölü ile ilgili ritüellerde kullanılır. Camın ucuz ve seri üretim olanakları arttıktan sonra koku kaplarında seramik yerine camın tercih edilmesi, bunların pişmiş topraktan yapılmalarının bazı sakıncalarının olmasından da kaynaklanabilir. Pişmiş toprak kabın, sıvıyı koruma süresinin uzun olmamasına karşılık, cam içindeki sıvıyı uzun süre sağlıklı olarak koruyabilmektedir¹¹. Aynı zamanda camın, unguentariumun içindeki malzemeyi kirletmemesi de bu yönelimin önemli nedenlerindedir.

Unguentariumlar özenle yapılmış kil örneklerden, bazen dışı siyah astarlı olanlardan son derece özensiz üretilenlere doğru giden bir çeşitlilik gösterir¹². Seramik unguentariumların, Klasik Dönem’in yaygın mezar armağanı olan lekythosları biçimsel olarak izledikleri anlaşılmaktadır. Unguentariumların boyutları 4-5 cm ile 20-30 cm arasında değişmektedir. Yunan dünyasında özellikle Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerinde, mezar ritüellerinde kullandıkları bilinen unguentariumlar, biçimsel özellikleri bakımından iki ayrı grupta incelen-

8 Dotterweich 1999, 1; Pemberton 1985, 284.

9 Cam üfleme teknolojisinin icadı konusundaki temel yayınlarla ilgili olarak bkz. Avigad 1962, 183; Avigad 1972, 199-200; Israeli 1991, 46-55.

10 Erten Yağcı 1993, 132-152.

11 Camın içindeki sıvıyı uzun süre koruyabilme özelliğinin en güzel örneklerinden biri, Sardes’te bulunan bir cam unguentarium içindeki sıvının korunabilmiş olmasıdır. Sıvı üzerinde yapılan analiz sonucunda, bunun bitkisel yağlara özgü olan asitli bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır: Greenewalt 1983, 182-183, fig. 31. Söz konusu yayının Kaynakça’ya alacağın adresi: C.H. Greenewalt Jr.-D.G. Sullivan - C.J. Ratté - T.H. Howe, “Sardis 1981 and 1982”, *Türk Arkeoloji Dergisi* XXVI. 2 (1983), 155-215.

12 Mezarlarda bulunan unguentariumlar genellikle özensiz gruba dahildirler. Bu durumun açıklaması mezar sahiplerinin salt gelir durumu ile ilişkilendirilmemelidir.

bilir: Formun ilk örnekleri, geniş omuza sahip, aşağıya doğru daralan bir gövdesi olan, alçak bir tiptedir. Geniş omuz özelliği de lekythos formunun bir etkisi olarak düşünülmektedir. Zamanla formun alt kısmı uzar ve kaide kısmı oluşur ve gövde kısmının iç hacmi küçülür ayrıca boyun da uzar. Hellenistik dönemdeki unguentarium örnekleri, görünümeleri nedeniyle iğ tipli form - fusiform olarak adlandırılır.¹³

Yine aynı dönem içinde görülen ikinci tip ise, düztabanlı, soğan şekilli, armut veya yuvarlak biçimli olarak tanımlanır. Fusiform tipin, birkaç yüzyıl kullanımda kalması nedeniyle profilinde daha büyük değişimler söz konusudur. Buna karşılık, sadece yüz yıl kadar süre ile popüler olan yuvarlak formlu unguentarium, biçimsel olarak daha az değişim gösterir. Fusiform grup içinde, yuvarlak gövde formları olduğu kadar daha geç tarihli olma eğilimi gösteren ince-uzun profilli örnekleri de vardır¹⁴.

Unguentariumun İşlevleri

Sözcük anlamına uygun olarak unguentariumlar, çeşitli kokuların, yağların, merhemlerin saklanması ve taşınması için kullanılırlar. Bu kap formu günlük yaşamda olduğu kadar, ağırlıklı olarak cenaze törenlerinde ve mezarlarda kullanılmaktadır¹⁵.

Hellenistik Dönem'de olduğu gibi Roma İmparatorluk Dönemi'nde de ölü kültü ile bağlantılı ritüellerin bir parçası olan unguentariumlar, olasılıkla mezarlar kapatılmadan önce içlerine bırakılmaktadırlar. Örneğin, Roma'nın Macedonia Salutaris eyaletinin başkenti olan Stobi'de saptanan mezarlarda¹⁶ veya Ankara Çayırhan yakınındaki Iuliopolis Nekropolisi'nde yapılan kazılarda¹⁷, unguentariumların ölünün baş ve

13 Civelek 2006, 49.

14 Anderson-Stojanovic 1987, 107-108.

15 Kurtz ve Boardman unguentariumların kullanım alanlarının mezarlar dışında da olduğunu söylerler. Ancak bu kap formunun üretilmesinin amacı ölü ritüellerine hizmet amaçlıdır. Genel olarak buluntu yerlerine bakıldığında mezarlar ve o külte dair alanlar olduğu görülmektedir. Kurtz - Boardman 1971, 165. Zamanla çeşitli profillerde ve formlarda üretilen unguentariumların büyük boyutlarında şarap ve yağın taşındığı da tespit edilmiştir. Sardes'te içerisinde şarap ve yağ izlerine rastlanan MS 2. yüzyıla tarihlenen unguentarium örnekleri bulunmuştur. Barag 1972, 24-26 İçerisinde şarap ve yağın bulunması ölü ritüellerine uygundur. Bu formun, içerisinde çıkan şarap ve yağ nedeniyle günlük kullanım kabı olarak düşünülmemesi gerekir.

16 Anderson-Stojanovic 1987, 120-121.

17 Söz konusu kazı, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir ve kazı ile ilgili bir kitabın hazırlanmakta olduğu bilgisi Müze yetkililerinden alınmıştır.

ayakucuna yerleştirildiği belirlenmektedir. İçinde güzel kokulu yağlar bulunan unguentariumların, kısa bir süre için bile olsa cesedin kötü kokusunu önlemek amaçlı bırakıldığı anlaşılmaktadır.

M. Andronikos, *Totenkult* (Ölü Kültü) adlı eserinde; Eski Çağ'da bir kişinin ölümünde ve ölümü sonrasında yapılan ritüelleri "ölü kültü" olarak tanımlamaktadır¹⁸. Hellenistik ve Roma mezarlarında en yaygın görülen sunular unguentariumdur. Ayrıca kült kapsamında yapılan cenaze törenlerinde de unguentarium kullanımı söz konusudur. Bunun nedeni; ölünün akrabalarının, cesedin çürümesini bir süreliğine önlemek ya da cesedi kötü kokularından arındırmak için, ölünün vücuduna çeşitli aromatik yağlar sürmeleridir¹⁹. Bu yağların taşınmasında unguentarium kullanılmaktadır²⁰. Cenaze töreni sırasında ölünün yıkandığına ve yağlandığına ilişkin Eski Çağ kaynaklarında da bilgiler bulunmaktadır²¹. Bunun yanı sıra, hoş kokuların cenazelerde kullanımının bir diğer kanıtı da çeşitli tütsülerin yakıldığını gösteren sahnelerin Roma tasvir sanatında yer almasıdır²².

Yunan kültüründe cenaze törenlerinin aile bireyleri tarafından gerçekleştirilen ve ayrıntılı kural ve geleneklere dayanan bir işleyişinin bulunduğu, arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır. Geometrik Dönem'den başlayarak vazo resimleri üzerindeki *prothesis* ve *ekphora* sahneleri Yunan tasvir sanatının figürlü en erken örnekleridir. Bu durum Yunan toplumunda ölüm ile ilgili ritüellere verilen önemi yansıtmaktadır. Yunanistan'daki cenaze ritüelleri konusu, MÖ 8. ve 4. yüzyıllar arasında Attika'yı inceleyen bir çalışmada; bazı bölgelerinde farklılıklar olmak kaydı ile, ölümden sonraki 3. ve 9. günde *ta enata* ritüelinin mezar başında yapıldığı bilgisi, hem arkeolojik hem de filolojik buluntularla

18 Akyurt 1998, 154; Andronikos, 1968, 129.

19 Kurtz - Boardman 1971, 144; Toynbee 1971, 44.

20 Ritüel sonrasında işlevi biten unguentariumlar mezar içerisinde kırılarak bırakılırlar. Bunun arkeolojik olarak en güzel kanıtlarından biri de 2011 Parion kazılarında açılan bir mezarda 3'ü sağlam olmak üzere 21 adet unguentarium bulunmasıdır. Fotoğraflar ve içerik için bkz; <http://parion.biz/content/view/80/104/> Libasyon sonrası seramik kırma adeti Hitit ölü ritüellerinde de vardır. Aynı zamanda arkeolojik buluntular sayesinde Beşiktepe, Yanarlar ve Gordion'daki mezarlarda da bu geleneğin uygulandığı kanıtlanmıştır. Akyurt 1998, 143. Myken ölü gömme adetlerinde de seramik kırma ritüelinin varlığı tespit edilmiştir. Wace 1932, 131.

21 Vergilius, (*Aeneis* VI. 219): "...*corpusque lavant frigentis et unguunt...*"; Toynbee 1971, 43, 289, n. 121.

22 Roma'daki Via Labicana'da bulunan Roma İmparatorluk Dönemine ait bir mezar kabartması üzerindeki sahnede cenaze ritüeli ayrıntılarıyla canlandırılmakta ve bu kapsamda tütsülerin yakıldığı görülmektedir: Toynbee 1971, 44-46.

kanıtlanmaktadır²³. Bu ritüellerin belli kural ve esaslara uygun olarak gerçekleştirilmesi için detayları içeren yönetmelikler Keos'taki Ioulis kentinde bulunan bir yazıtta tespit edilmiştir²⁴. Tören sonrasında mezar başında, ölen kişinin şerefine ölü yemeklerinin verilmesi geleneği Roma İmparatorluk Dönemi'nde de geçerlidir. Bu dönemde, cenaze yemeği anlamına gelen *silicernium* ve cenazeden dokuz gün sonra mezar başında yenilen yemek anlamına gelen *cena novendialis* gibi tanımlar söz konusudur. Yıl boyunca ölüyü anmak amacıyla da akrabalar ve dostlar tarafından mezarda cenaze yemeklerinin yendiği de bilinmektedir²⁵. Mezar başında düzenlenen bu ritüel yemekler sırasında cesedin çürümesinden ve bozulmasından kaynaklanan kötü kokuların da önlenmesi amaçlanmış olmalıdır. İçlerinde kokulu yağların bulunduğu mezar hediyeleri olan unguentariumların bir işlevinin de bu olduğu önerilebilir.

Olba'daki Şeytanderesi Vadisi Kült Alanının 2010 Yılı Kazıları

Olba yerleşim merkezi, Doğu Dağlık Kilikia'da²⁶ tarihsel ve siyasal kimliği kadar kültürel varlığıyla da özgün sayılan *Olba Territorium'u* içinde yer alır²⁷. Olba denizden yaklaşık 1100 m. yükseltideki Olba akropolisi ve onu çevreleyen düzlük ve vadiler üzerinde kuruludur. Akropolisin doğusunu ve güneyini sınırlayan iki vadi, güney yönde denize Korykos'a (Kızkalesi) kadar uzanan Şeytanderesi Vadisi ile birleşir. Bu vadi, Lamas (Limonlu) ile Kalykadnos (Göksu) Vadileri arasında sınırları çizilen Olba territoriumu içindeki başlıca geçit ve yol güzergahıdır. Olba akropolisinin kuzeyini ve batısını ise düzlük tarım alanları sınırlar.

23 Kurtz- Boardman 1971, 149, 150; Blanck 1999, 176-182, Troia, Osmankayaşı, Demircihöyük'ün MÖ 2. bin katmanlarındaki mezarlarda çeşitli hayvan kemiklerine rastlanmaktadır. Bu hayvan kemiklerinin bir bütün halinde değil kırılmış ve bazılarının da yanık olduğu tespit edilmiştir. Bu da mezar başında ölü yemeğinin gerçekleştirildiğini kanıtlamaktadır. Detaylı bilgi için bkz; Akyurt 1998, 144-145. Hititlerde de ölü yemeği geleneği çeşitli yazılı tabletlerde görülmektedir. Bunun için bkz; Akyurt 1998, 145.

24 Garland 1985, 40.

25 Toynbee 1971, 51.

26 Dağlık Kilikia (Cilicia Pedias) ve Ovalık Kilikia (Cilicia Tracheia) terimleri Eski Çağ yazarlarının, özellikle de Strabon'un yazdıklarıyla ilgili olarak yapılan bir coğrafi ayırımı yansıtır (Strabon, *Geographika* 14.5.1). Ovalık Kilikia Çukurova'yı da içine alan düz arazi yapısına sahip doğu kesimdir. Dağlık Kilikia ise Torosların kıyıya yakın yükseldikleri kayalık arazi yapısına sahip batı kesimine verilen addır. Bu iki farklı bölge arasında coğrafi ve kültürel farklılıklar bulunmaktadır.

27 MacKay 1968; Durugönül 1995, 75-82.

Olba'da saptanan kaya kült yerleri içinde en görkemlisi ve en dikkat çekicisi olan "Şeytanderesi Vadisi Kült Alanı", Olba Akropolis'i'nin güneyinde Akdeniz'e doğru derin bir yarık halinde uzanan vadinin tabanından yaklaşık 20 m. yüksekliktedir (Lev. 1). Vadinin batı yamacı üzerindeki doğal kaya oyuğunun işlenerek; buranın bir kült yeri olarak kullanıldığı geçmiş yıllardaki yüzey araştırmaları sırasında belirlenmiş ve yayınlanmıştır²⁸. Söz konusu alan geniş bir kaya girintisinin çeşitli biçimlerde işlenmesi sonucunda oluşturulur. Buradaki en belirgin unsur tam bir daire şeklinde açılan girişe sahip kaya odasıdır. Bunun içinde yekpare kaya dikmesi yer almaktadır²⁹. Alanın kullanım gördüğü dönem aralıklarını belirlemek için 2010 yılında iki ayrı sondaj ile kazılar gerçekleştirilmiş bulunmaktadır³⁰.

Kazılar sonucunda elde edilen arkeolojik veriler, birkaç prehistorik taş aletin dışında, Şeytanderesi Vadisi kült yerinin Geç Hellenistik Dönem ile Geç Antik Dönem arasındaki bir zaman dilimine kullanıldığını göstermektedir. Bu çalışmada ele alınacak unguentarium örnekleri de Şeytanderesi Vadisi kaya kült yeri kazı buluntularındandır³¹.

28 Söz konusu kaya kült yeri ilk kez 2003 yılı çalışmalarımız tarafından saptanır ve burası ile ilgili olarak ilk düşüncelerimiz yayınlanır: Erten 2003, 14-15; Erten-Özyıldırım-Akçay 2009, 52-53, 63-64, Res. 1-3.

29 Olba'da kaya kültü anlamında çok fazla veri bulunmaktadır. Bu doğrultuda Olba'daki kült alanlarını doktora tezimde inceleyeceğim.

30 Sondaj I'de doğu-batı doğrultusunda uzanan ve 4 x 3 m. boyutlarındaki bir açmada kazılara başlandıktan sonra, bu alan tüm kaya oyuğu tabanına doğru genişletilmiştir. Böylece Sondaj I kazı sonundaki durumu ile kuzey-güney düzleminde 4m.'yi doğu-batı düzleminde ise, 7.70 m.'yi bulan bir genişliğe ulaşmıştır. Kült yerindeki ikinci açma, Sondaj II olarak adlandırılmıştır ve kaya oyuğunun vadi tabanına bakan tarafında yer almaktadır. Bu kesimde kaya yamacında bir niş ile ona çıkan basamaklar yer almaktadır. Bu açmalarda, çok sayıda hayvan kemiğinin yanı sıra, pişmiş toprak kap parçaları, kemik iğneler, cam boncuk vb. küçük buluntular ele geçmiştir. Asıl önemlisi, bu alanda prehistorik döneme ait bir obsidyen; bir de çakmaktaşı aletin kazılar sırasında bulunmuş olmasıdır. Obsidyen malzemenin kaynağı Niğde/Göllüdağ bölgesidir. Şeytanderesi Vadisi içinde yapılan arazi incelemesinde, buradaki mağaraların oluşum biçimleri ve boyutlarının Kuvaterner Dönemi yansıttığı ön saptaması yapılmış bulunmaktadır. Bu bilgileri bizimle paylaşan Yrd. Doç. Dr. C. Merih Ereke Olba ekibi olarak teşekkür ederiz. Sondaj II'nin güney kenarında bir insan iskeletine rastlanmış ve kafatasının içinde demir bir çubuğun bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, iskeletin 20 cm. altında bronz bir Roma sikkesi de ele geçmiştir. Silifke Müzesi envanterine geçen bu eser, İmparator Gallienus dönemine ait (253-268) bir Seleucia sikkesidir. Ön yüzünde imparatorun dikenli taç giymiş portresi; arka yüzde ise elinde çelenk tutan Nike betimlemesi yer almaktadır Erten-Özyıldırım-Akçay 2011, 550.

31 2009 yüzey araştırmaları sırasında Şeytanderesi Vadisi Kült alanı yüzeyinde, cam çubuklarla oluşturulan ağ süslemesine sahip bir cam parçası ele geçmiştir. MÖ 1. yüzyılın sonları ile MÖ 1. yüzyılın başlarına tarihlenen bu parça, Olba'nın Akdeniz dünyasındaki ortak kültürel yapılanma içindeki yerini ortaya koymaktadır. Bu eserlere "Reticella Grubu" adı verilmektedir. Hellenistik Dönem için tipik sayılan bu kaselerin örnekleri en seçkin cam gruplarından sayılan,

Şeytanderesi Vadisi'ndeki Kaya Kült Alanı - Sondaj I Kazılarında Ele Geçen Unguentarium Örnekleri

Kilikia, çeşitli formlarda unguentarium örneklerinin ele geçtiği bir bölgedir. Son yıllarda Kilikia'da yapılan çalışmalarda, sadece Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen 32 farklı unguentarium tipi saptanmıştır³².

Şeytanderesi Vadisi Kaya Kült Alanı, Sondaj I kazıları sonucunda; on farklı unguentarium parçası ele geçmiştir. Bunlardan bir örneğin (Kat. No: 1) bütün halde ele geçmesi, diğer parçaların tarihlendirmesini ve tipolojilerinin belirlenmesini kolaylaştırmaktadır (Lev. 2). Kat. No: 1, Kilikia'da en çok görülen unguentarium tipidir. Genel olarak bölgedeki bütün müzelerde ve kazı buluntuları arasında bu tipe rastlanmaktadır³³. Bu örneklerin gövdeleri üçgen profillidir. Dışa doğru kıvrılan kavisli ağız kenarları, onun altında küçülen, dar, uzun ve silindir biçiminde boyunları vardır. Omuzdan karına geçiş, keskin bir şekildedir. Alt kısım her zaman narin, genellikle de uzundur. Uzun boyun ve sivri ve dar kaide, bu unguentarium tipini ayakta durmak için elverişli olmaktan uzaklaştırmaktadır. Kilikia'daki bu vazoların dış yüzeyinde herhangi bir sır izine de rastlanmaz ve çok azı tüm halde ele geçmiştir. Çoğu, boyunlarından veya ağız kısımlarından kırılır³⁴. Bu tip formlar bölge kazılarının verileri sayesinde MÖ 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilebilir. Boyun ve kaide kısmının iyice uzaması, karın yuvarlağının hacminin azalması, karın-omuz geçişlerinin yumuşaması ve yumurta şeklinden öte üçgen forma girmesi bu tarihlendirmelerde kriter olarak kullanılmaktadır³⁵. Bu bilgiler ışığında; Sondaj I'de bulunan Kat. No: 2-3-4-5-6 aynı unguentarium tipi içinde yer almaktadır ve bunlar MÖ 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilebilir (Lev. 3).

Kat. No: 10, alışılmamış formu ile dikkat çekmektedir. Çıkkıntı olmadan ağızdan gövdeye kadar uzanan kısa ve boru biçiminde bir boyuna, damla forma, uzun karına; boyun-karınla direkt bağlanmış yuvar-

Canosa (İtalya), Antikythera batığı (Yunanistan) buluntuları arasında yer almaktadır. Erten-Özyıldırım-Akçay 2010, 275-275.

32 Lafı 2006, 90 (Bu tipolojinin oluşturulmasında bölge müzelerinde yer alan unguentarium örnekleri esas alınmaktadır. Ancak, bunların pek azı kazı buluntusu niteliğindedir ve çoğunun buluntu yerleri bilinmemektedir)

33 Anamur, Silifke, Mersin, Hatay, Tarsus, Gaziantep müzelerinde bu tip unguentariumlar görülebilir.

34 Lafı 2006, 77-78.

35 Baldıran 1999, 340. Çiz. 35; Lafı 2006, 77. Lev. 82a-87c-89d-93b.; Saraçoğlu 2011, Kat. No: 26; Thompson 1934, fig. 78; Saraçoğlu 2011, Kat. No: 26.

lak şişman bir duruşa sahiptir. Bu kaplar, istisnasız (siyahımsı) kırmızı astarla kaplanmıştır. Bazı durumlarda bu astar, bir sır gibidir ve Doğu Sigillata kapları üzerinde kullanılanlara benzemektedir. Bu form Roma İmparatorluğu'nun hem doğusunda hem de batısında kullanılmaktadır. Eldeki arkeolojik veriler, bu formun, MÖ geç 2. yüzyılda ortaya çıktığından sonra MÖ 1. yüzyılda yaygınlaştığını göstermektedir³⁶. Bu durumda, Kat. No: 10 bu dönemler aralığına tarihlendirilebilir.

Kilikia'da Olba'ya çok yakın bir merkezden gelen Kat. No: 10'a benzer bir örnek, Silifke ilçesi, Yeşilovacık beldesinde, karayolunun genişletilmesi çalışmalarında Silifke Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kazılar sırasında Gözleğentepe mevkiinde³⁷ rastlanan dromoslu mezarlardan birinde ele geçmiştir. Aynı zamanda Hellenistik Dönem'e tarihlenen iğ formu (fusiform) unguentarium örnekleri de Kat. No: 10 formu unguentarium'un yanında tespit edilmiştir. MÖ 100-30 yıllarına tarihlenen, ön yüzünde Tyche ve arka yüzünde Hermes betimlemesi bulunan bir sikke de önemli mezar buluntuları arasındadır³⁸ (Lev. 4). Gözleğentepe kurtarma kazıları buluntularının, Olba'ya en yakın benzer örnek olması ve bu bölgenin Hellenistik bir yerleşim oluşu nedeniyle, Kat. No: 10 MÖ 2. ve 1. yüzyıllara tarihlenebilir.

Bunun yanında Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı kurtarma kazıları esnasında, Doğu Kilikia'daki Yüceören'de gerçekleştirilen çalışmalarda ele geçen bir unguentarium, bu tipin tarihlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Trapozoidal biçimli dromoslu K-11 mezarındaki buluntular arasında, Olba'daki Kat. No: 10 unguentarium'un bir benzeri tüm olarak ele geçer ve Geç Hellenistik döneme tarihlendirilir³⁹.

Kat. No: 10 formunun bütün haldeki örnekleri Kilikia müzelerinde mevcuttur. Bu örneklerin çoğu, Doğu Akdeniz'de MÖ 150 yıllarından itibaren kullanılan Doğu Sigillata tarzındadır. Olba'da bulunan unguentarium örnekleri arasında bu özelliğe sahip ağız parçaları olan Kat. No: 7 ve 8 dikkati çekmektedir. Bu parçalar incelendiğinde, iğ form-fusiform ya da düz tabanlı yuvarlak form gibi uzun boyun özelliğinden ziyade ağız kısmından sonra genişleyen bir boyuna sahip oldukları tespit edilir.

36 Mersin'in Akkent mahallesi Gayrettepe mevkiinde yapılan kurtarma kazılarında bazı mezarlara rastlanmıştır. Bu mezarların içerisinde Geç Hellenistik döneme tarihlenen iğ formu unguentariumlarla birlikte bu formda unguentariumlara rastlanmıştır. Lafı 2006, 91, Taf. 136f-136a; Ünlü-Gürkan 1998, 89-90..

37 Bu mevkiinin en yakınındaki yerleşim Holmoi kentidir. Holmoi hakkında daha detaylı bilgi için bkz; Heberdey-Wilhelm 1896, 100.

38 Öztürk 2001, 310-311; Lafı 2006, 54.

39 Şenyurt-Akçay-Kamış 2006, 100, Res. 116.

Aynı zamanda ağız formu da bu iki parçanın iğ formu-fusiform ya da düz tabanlı yuvarlak formlardan ayrılmasına bir nedendir. Hem hamur özelliği, hem boyun özelliği hem de ağız kısmı dikkate alındığında, Kat. No: 10 formu ile aynı unguentarium tipine ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Kat. No: 7 ve 8'in de MÖ 2. ve 1. yüzyıllara tarihlendirilmeleri mümkündür.

Kat. No: 9, uzun ve silindirik boyna veya dip kısmına ait bir unguentarium parçasıdır. Korunan kısmı ile kesin olarak herhangi gruba dahil edilmesi olası değildir.

Şeytanderesi Vadisi Kült Alanı Sondaj I kazısında ele geçen düzensiz insan kemikleri, buranın belli bir dönem için ölümlerin gömülmediği ancak sadece kayalık zemine *bırakıldığı* bir alan olabileceğini de düşündürmektedir. Sondaj I'in olduğu yerde mezarların ya da inhumasyon için gereken derin toprak tabakasının bulunmadığı görülmektedir. Buradaki toprak derinliği en az 10 cm. - en çok 30 cm.dir. Kült alanının yeri, Olba'daki başlıca mezarlık alanlarından biri olan Tırnak Tepe gömülerinin bittiği yerdedir. Kült alanından sonra herhangi mezara ya da yapıya rastlanmamaktadır⁴⁰. Bu bilgiler ışığında, çeşitli ritüeller için düzenlenmiş kaya kült alanının, ölü kültü ile bağlantılı olduğu önerisi, cenaze ritüellerindeki yeri bilinen unguentarium örneklerinin toplu halde ele geçmiş olması sayesinde biraz daha güçlenmektedir. Ayrıca, söz konusu vazolar, Kilikia seramik repertuarında bilinen tiplerin temsilcilerine Olba'dan yenilerini katmaktadır.

40 Olba Mezarlık Alanları için bkz; Akçay 2012, 183-211.

Katalog

Kat. No: 1

Kod: şd.I.10.01

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

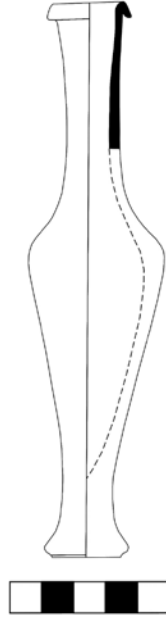
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: yükseklik. 17,5 cm. - ağız çapı 2 cm. - alt çapı 2,5 cm.

Durumu: Ağız kısmındaki küçük kırık haricinde tümüyle korunmuş bir haldedir. Kaidesi ayakta durmasına olanak vermeyecek şekilde yuvarlaktır. Hamur; kireç, kum katkılı, sert kırmızimsı sarı renktedir (5 YR 6/6). Dış yüzey sulandırılmış.

Tipolojisi: Uzun boyunlu iğ biçimli (fusiform) unguentarium.

Tarhlendirilmesi: MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı.

Kat. No: 2

Kod: şd.I.10.02

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

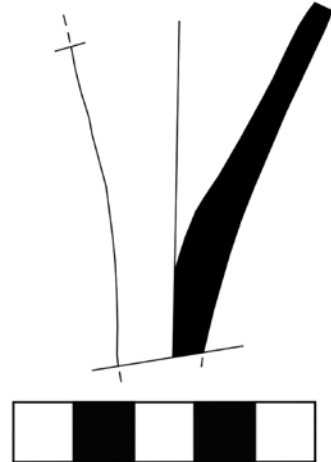
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: Korunabilen yükseklik. 6,9 cm.
- genişlik max. 4 cm.

Durumu: Kırmızı hamurlu unguentarium'un dış yüzeyi fazlaca aşınmış olduğundan dolayı detay vermemektedir. Unguentarium'un sadece dip ve az bir gövde parçası kırık bir halde ele geçmiştir. Hamur; kireç, kum, az mika katkılı, sert kırmızı renktedir (2.5 YR 5/6). Yüzey özellikleri; dış yüzeyde çok açık kahverengi renkte boya izleri görülmüştür (10 YR 7/4).

Tipolojisi: Uzun boyunlu iğ biçimli (fusiform) unguentarium.

Tarhlendirilmesi: MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı.

Kat. No: 3

Kod: şd.I.10.03

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

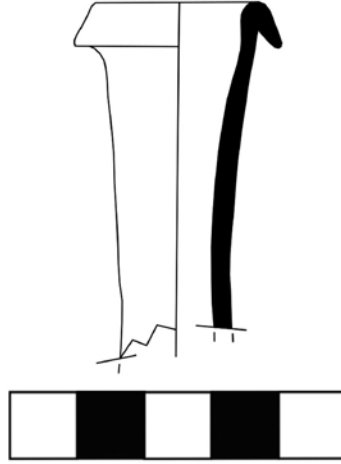
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: Ağız çapı 2,5 cm. - korunabilen yükseklik 5,5 cm. - boyun kalınlığı 1,5 cm.

Durumu: Sadece ağız ve boyun kısmı korunmuştur. Genel yapı olarak 1 numaralı unguentarium'un özelliklerini göstermektedir. Hamur; kireç kum katkılı sert kırmızı renktedir (10 R 5/8). Yüzey özellikleri; Dış yüzey sulandırılmış kille astarlıdır.

Tipolojisi: Uzun boyunlu iç biçimli (fusiform) unguentarium.

Tarihlendirilmesi: MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı.

Kat. No: 4

Kod: şd.I.10.08

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

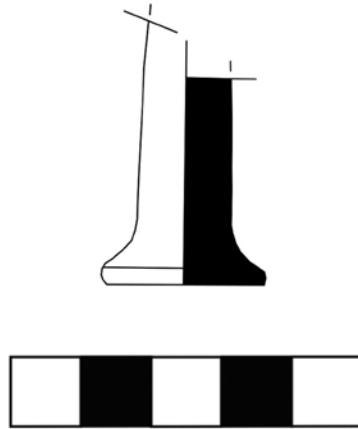
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: çap (dip) 2,2 cm.- max. korunabilen yükseklik 3,8 cm.

Durumu: Sadece sap ve dip kısmı ele geçmiştir. Hamur; kum kireç katkılı sert kırmızı renktedir (10 R 4/6). Yüzey özellikleri; dış yüzey sulandırılmış kille astarlıdır.

Tipolojisi: Uzun boyunlu iç biçimli (fusiform) unguentarium.

Tarihlendirilmesi: MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı.

Kat. No: 5

Kod: şd.I.10.22

Buluntu Tarihi: 07.08.2010

Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: alt çap 2,4 cm. - korunabilen yükseklik max 3 cm.

Durumu: Sadece dip kaide kısmı bulunmuştur. Hamur; kireç kum katkılı, sert kahverengi renktedir (7.5 YR 5/3). Yüzey özellikleri; Dış yüzey ve taban çok açık kahverengi renktedir (10 YR 7/4).

Tipolojisi: Uzun boyunlu iğ biçimli (fusiform) unguentarium.

Tarhlendirilmesi: MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı.

Kat. No: 6

Kod: şd.I.10.14

Buluntu Tarihi: 04.08.2010

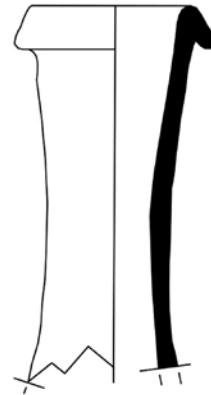
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: ağız çapı 2,3 cm. - korunabilen yüksekliği 5,5 cm. - boyun kalınlığı 1,5 cm.

Durumu: Sadece ağız ve boyun kısmı korunmuştur. Genel yapı olarak 1 ve 3 numaralı unguentarium'ların özelliklerini göstermektedir. Hamur; kireç, kum az mika katkılı, sert açık kırmızı renktedir (2.5 YR 6/8). Dış yüzey; çok açık kahverengi renktedir (10 YR 7/4).

Tipolojisi: Uzun boyunlu iğ biçimli (fusiform) unguentarium.

Tarhlendirilmesi: MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı.

Kat. No: 7

Kod: şd.I.10.04

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

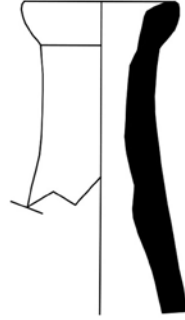
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: ağız çapı 2,2 cm. - korunabilen yükseklik 5 cm.

Durumu: Sadece ağız ve boyun kısmı korunmuştur. Form ve doku/reng bakımından 1 numaralı unguentarium'dan farklı özelliklere sahiptir. Hamur; kum, az kireç, az mika katkılı sert kırmızımsı sarı renktedir (5 YR 7/6). Yüzey özellikleri; iç yüzeyde ağız kenarı boyuna doğru ve dış yüzey kırmızı renktedir (2.5 YR 4/8). Dışarıya doğru çıkıntılı ağız kenarı ile aşağıya doğru hafifçe genişleyen silindir boyna sahiptir.

Tipolojisi: Damla formlu

Tarihlendirilmesi: MÖ Geç 2. ve 1. yüzyıl.

Kat. No: 8

Kod: şd.I.10.05

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

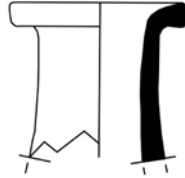
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: Ağız çapı 2,3 cm. - korunabilen yükseklik 2,3 cm.

Durumu: Sadece ağız ve boyun kısmının küçük bir bölümü korunmuştur. Hamur; kum ve az mika katkılı sert kırmızımsı sarı renktedir (5 YR 6/6). Yüzey özellikleri; iç ve dış yüzey kırmızı renktedir (2.5 YR 4/8). 4 numaralı parçaya benzemektedir. Ancak ağız kısmının farklı olması nedeniyle tip bakımından farklı olabileceği söylenebilir.

Tipolojisi: Damla formlu.

Tarihlendirilmesi: MÖ Geç 2. ve 1. yüzyıl.

Kat. No: 9

Kod: şd.I.10.10

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

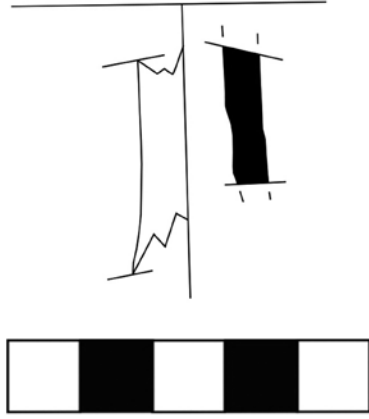
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: Korunabilen yükseklik 3,5 cm. -
çap 1,3 cm. (yaklaşık).

Durumu: Unguentarium'un uzun ve silindirik boynuna veya dip kısmına ait bir parçadır. Hamur; kireç, kum katkılı sert kırmızı (2.5 YR 4/8) renk ile pişirmeden dolayı kahverengi renk bulunmaktadır (7.5 YR 4/2).

Tipolojisi: Düz tabanlı yuvarlak form ya da iğ formu-fusiform olabilir.

Tarihlendirilmesi: ?

Kat. No: 10

Kod: şd.I.10.09

Buluntu Tarihi: 06.08.2010

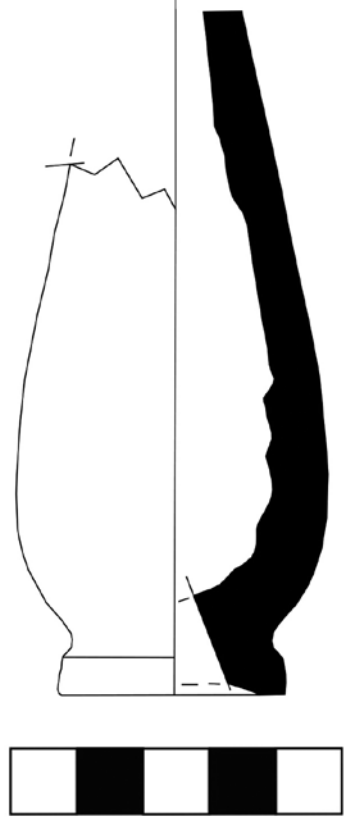
Plankare: Sondaj I

Ölçüleri: Kaide çapı 3,5 cm. - korunabilen yükseklik 10,5 cm.

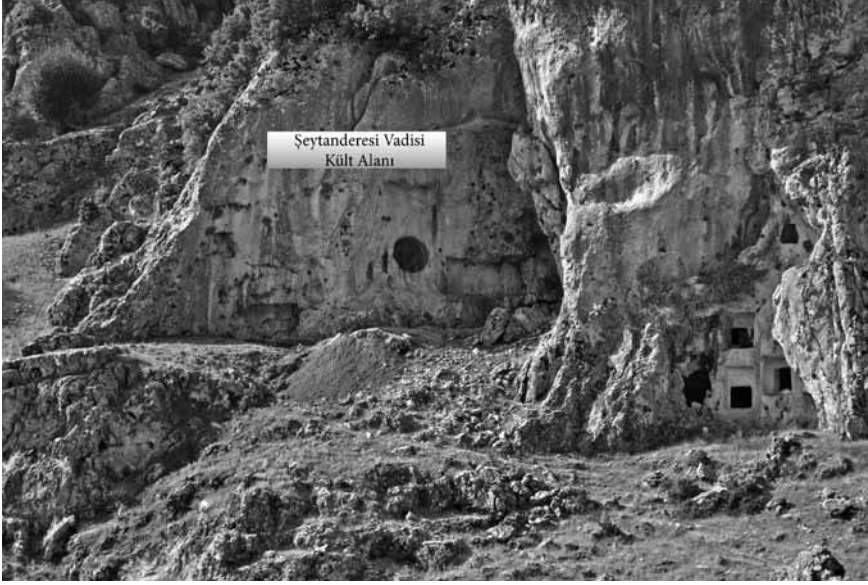
Durumu: Parçanın tam olarak kaidesi ve kırık halde gövde parçası ele geçmiştir. Hamur; kireç, kum katkılı ser kahverengi katkılı renktedir (10 YR 5/3). Yüzey özellikleri; dış yüzey kırmızımsı kahverengi renktedir (5 YR 4/4). İç yüzeyinde derince çark izleri görülmektedir. Kaidesi yuvarlak, yüksek ve içi doludur.

Tipolojisi: Damla formu

Tarihlendirilmesi: MÖ Geç 2. ve 1. yüzyıl.

Levhalar

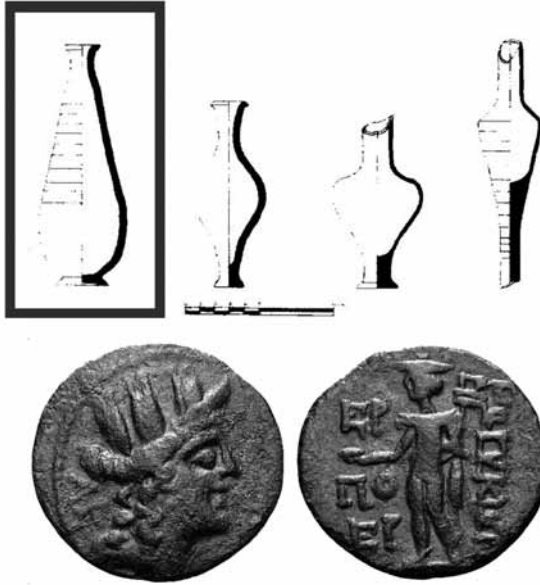
Lev. 1: Şeytanderesi Vadisi Kült Alanı'nın Genel Görünümü.

Lev. 2: Kat. No: 1'in Fotoğrafi.

Lev. 3: Kat. No: 2'nin Kat. No: 1 ile bütünlenmesi.

Lev. 4: Gözleğentepe kurtarma kazılarında ortaya çıkan unguentariumlar ve sikke (Öztürk 2001, 310-311).

Kaynakça

Akçay 2012

Akçay, T., "Olba Mezarlık Alanları", Seleucia ad Calycadnum II, Ankara.

Akyurt 1998

Akyurt, M., MÖ 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri", Ankara.

Anderson-Stojanić 1987

Anderson-Stojanić, V.R., "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", American Journal of Archaeology The Journal of the Archaeological Institute of America 91. <http://www.jstor.org/stable/505460>.

Andronikos 1968

Andronikos, M., *Totenkult*, Göttingen.

Avigad 1962

Avigad, N., "Expedition a-Nahal David", Israel Exploration Journal XII. <http://www.jstor.org/discover/10.2307/27924904?uid=3739192&uid=2&uid=4&sid=21101724987431>.

Avigad 1972

Avigad, N., "Excavations in the Jewish Quarter of the Old City of Jerusalem", Israel Exploration Journal, XXII. <http://www.jstor.org/discover/10.2307/27925355?uid=3739192&uid=2&uid=4&sid=21101724987431>.

Baldıran 1999

Baldıran, A., "Stratonikeia'dan Unguentariumlar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4, Konya.

Barag 1972

Barag, D., 1972, "Two Roman Glass Bottles with Remnants of Oil", Israel Exploration Journal XXII. <http://israelexplorationsociety.huji.ac.il/>

Civelek 2006

Civelek, A., "Stratonikeia-Akdağ Nekropolisi'nden Bir Mezar", Anadolu/Anatolia 30, Ankara.

Çilingiroğlu 1998

Çilingiroğlu, A., "Urartu'da Tapınma ve Tapınma Yerleri", Karatepe'deki Işık Halet Çambel'e Sunulan Yazılar, İstanbul.

Derin 1993

Derin, Z., Demir Çağ'da Doğu Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Dotterweich 1999

Dotterweich, U., "Unguentarien mit kuppel-förmiger Mündung aus Knidos." Knidos-Studien, Band I, Möhnese.

Durugönül 1995

Durugönül, S., "Olba, Polis mi, Territorium mu?", Lykia II, Antalya.

Erten Yağcı 1993

"Başlangıcından Geç Antik Dönem Sonuna Kadar Anadolu'da Cam", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Erten 2003

Erten, E., "Olba (Uğuralanı) 2001 Yüzey Araştırması", Araştırma Sonuçları Toplantısı 20/1, Ankara.

Erten 2004

Erten, E., "Marmaris Müzesinden Üç Uzun Cam Unguentarium", Belleten LXVII, Ankara.

Erten-Özyıldırım-Akçay 2009

Erten, E., Özyıldırım, M., Akçay, T., "Olba 2008 Yılı Yüzey Araştırması", 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, Ankara.

Erten-Özyıldırım-Akçay 2010

Erten, E., Özyıldırım, M., Akçay, T., "Mersin Silifke Olba 2009 Araştırmaları", 28. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, Ankara.

Erten-Özyıldırım-Akçay 2011

Erten, E., Özyıldırım, M., Akçay, T., "Mersin Silifke Olba 2010 Kazısı", 33. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, Ankara.

Garland 1985

Garland, R., *The Greek way of Death*, New York.

Gauckler 1915

Gauckler P., *Nécropoles puniques de Carthage*, Paris.

Heberdey-Wilhelm 1896

Heberdey, R., Wilhelm, A., "Reisen in Kilikien", Denkschriften der österreichischen Akademie der Wissenschaften, philhist. Kl., Band 44, Wien.

Hellström 1965

Hellström, P., Pottery of Classical and Later Date. Terracotta Lamps and Glass, Labraunda: Swedish Excavations and Researches II, Part 1, Atina.

Hershkovitz 1986

Hershkovitz, M., 1986, Miniature Ointment Vases from the Second Temple Periode, Israel Exploration Journal XXXVI. <http://israelexplorationsociety.huji.ac.il/>

Israeli 1991

Israeli, Y., "The Invention of Blowing", Roman Glass - Two Centuries of Art and Invention, London.

Lafli 2003

Lafli E., *Studien zur hellenistischen, römisch-kaiserzeitlichen und spätantik-frühbyzantinischen Tonunguentarien aus Kilikien und Pisidien (Südtürkei)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Köln.

Körsulu 2011

Körsulu, H., "Nagidos Unguentariumları", TÜBA-AR 14, Ankara.

Kurtz-Boardman 1971

Kurtz, D.C.-Boardman J., Greek Burial Customs, London.

MacKay 1968

MacKay, S.T., *Olba in Rough Cilicia*, PhD Bryn Mawr College, Michigan.

Öztürk 2001

Öztürk, İ., "Ekşiler Köyü (Tekeköy) Kurtarma Kazıları", 12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Ankara.

Pemberton 1985

Pemberton, E.G., "Ten Hellenistic Graves in Ancient Corinth", *Hesperia* 54. <http://www.jstor.org/stable/147890>.

Saraçoğlu 2011

Saraçoğlu, A., Hellenistic and Roman Unguentaria From the Necropolis of Tralleis", *Anadolu/Anatolia* 37, Ankara.

Stern 2001

Stern, E.M., 2001, *Roman, Byzantine and Early Medieval Glass*, Michigan.

Şenyurt-Akçay-Kamış 2006

Şenyurt, S.Y., Akçay, A., Kamış, Y., *Yüceören Doğu Kilikia'da Bir Hellenistik-Roma Nekropolü*, Ankara.

Thompson 1934

Thompson, H.A., "Two Centuries of Hellenistic Pottery", *Hesperia* 3. New Jersey.

Toynbee 1971

Toynbee, J.M.C., *Death and Burial in the Roman World*, New York.

Ünlü-Gürkan 1998

Ünlü, Y., Gürkan F., G., "Mersin Gayrettepe Kurtarma Kazısı", IX. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, Ankara.

Wace 1932

Wace, A.J.B., *Chamber Tombs at Mycenae*, London.